

4. Проців Л.Ю. Музична педагогіка в Україні: зустрічі в історії./ *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. URL: <https://mmod.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/89>

5. Сутність та структура музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Південноукраїнські мистецькі студії*. 2024. URL: <https://artstudies.pdpu.edu.ua/index.php/artstudies/article/view/201>

**Володимир ГАЛИК,
Орест ГУК
(Дрогобич)**

ІВАН ФРАНКО І ГРИГОРІЙ ВАЩЕНКО ПРО РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ РОДИНИ ТА ШКОЛИ У ВИХОВАННІ ГРОМАДЯНИНА

Новочасне переосмислення педагогічних ідей Івана Франка та Григорія Ващенко щодо ролі сім'ї й школи у вихованні свідомого громадянина є надзвичайно актуальним у контексті формування сучасної національної системи виховання в Україні. Особливої значущості ця тема набуває в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. Спадщина цих видатних мислителів містить важливі концептуальні засади, які відповідають викликам нашого часу у сфері освіти та соціалізації молоді. Їхні педагогічні підходи можна вважати характерним «генетичним кодом» нинішньої української педагогіки.

В умовах війни сім'я стала осередком психологічної безпеки та збереження національної ідентичності. Григорій Ващенко підкреслював, що сильна родина є основою міцної держави. Його система виховання, побудована на християнських цінностях і пошані до батьків, сприяє підтримці зв'язку між поколіннями навіть тоді, коли родини розділені кордонами [2, с. 128–129; 5, с. 82–83; 6, с. 3–4, 77–78]. З свого боку, Іван Франко бачив у школі не лише місце для набуття знань, але й ключовий інструмент для формування цілісної особистості та свідомого громадянина. Його ідеалом був освічений українець, інтегрований у європейський контекст, але водночас глибоко укорінений у власних національних традиціях [4, с. 22]. Цей

підхід чудово відображає сучасну мету України – інтеграцію в ЄС зі збереженням своєї самобутності.

Обидва мислителі виступали проти відриву освіти від національних цінностей. Для І. Франка важливою була соціальна активність і розвиток критичного мислення [4, с. 28; 7, с. 37], натомість для Г. Ващенка першочерговими були формування волі та мужності [2, с. 124–125], що є надзвичайно актуальним для молоді в реаліях війни. Вони обидва акцентували увагу на необхідності гармонійного поєднання родинного виховання із освітнім процесом у школі. Саме така синергія, згідно з їхніми поглядами, створює стійку особистість, здатну протистояти маніпуляціям і пропаганді [2, с. 131; 10]. З цього приводу І. Франко зазначав: *«В своїй дитині видить мати наслідника всіх своїх чувств, всіх своїх надій. Її виховання пристосовляє нових борців за високі, святі ідеї, за поступ, за судьбу і добро отечества. Зanedбаного матірнього виховання не заступить ніколи навіть тяжкая школа життя, бо ніт підстави, на котрій мусить розвиватися характер, чувство, сила і красота. Если життя родинное якого народу приходить в розстрій, – знак, що нехибно упадає моральная і фізична сила держави»* [10, с. 43]. Тож їхні ідеї залишаються важливими орієнтирами у розбудові системи національного виховання в сучасній Україні.

Григорій Ващенко наголошував, що виховання не може існувати без ідеї. Його ідеал – це *«людина-українець»*, яка гармонійно поєднує високу моральність, національну свідомість і любов до Бога. Він твердо вірив, що основою виховання має бути християнська етика, глибоко вкорінена в українській культурі та традиціях. На його думку, педагогіка має стояти на засадах національної спрямованості, а не космополітичності [2, с. 30–40; 5, с. 67–68, 90–93].

Г. Ващенко рішуче критикував радянську (комуністичну) систему виховання, що прагнула звести нанівець національну самобутність і релігійність, перетворюючи особистість на *«безликого гвинтика»* системи. На противагу цьому він пропонував ідеї християнського гуманізму та любові до рідного народу [2, с. 30–40; 5, с. 67–68, 90–93]. Усі його зусилля і праця, зокрема книга *«Виховний ідеал»*, були спрямовані на формування молодого покоління, здатного відстояти й розбудувати незалежну Українську державу [2].

Зі свого боку, Іван Франко вбачав у освіті та школі найпотужніший інструмент у культурно-національній боротьбі за піднесення свідомості українців. У своїх педагогічних працях,

зокрема в статті *«Наші народні школи і їх потреби. (Реферат на вічі Снятинським)»* [12], а також у художніх творах (наприклад: *«Грицева шкільна наука»* [9], *«Оловець»* [13], *«Schön schreiben»* [8], *«Отець-гуморист»* [14]), він обстоював принципи, які стали основою для формування національної ідентичності.

І. Франко вважав за необхідне навчати дітей їхньою рідною мовою, оскільки саме це слугує підґрунтям для розвитку мислення і самосвідомості. Він активно виступав проти національної дискримінації в освіті. На його думку, школа не повинна бути лише місцем пасивного засвоєння знань – вона має виховувати любов до рідного краю, його історії, традицій і звичаїв [12].

Як і І. Франко, Г. Ващенко, високо цінував роль педагога, порівнюючи працю вчителя із творчістю мистця. Зокрема, з цього приводу визначний педагог зазначав: *«Праця педагога посідає особливе місце серед різних фахів. Вона має в собі деякі елементи праці наукової, бо одним із завдань її є збагачення учнів науковими знаннями і вироблення в них наукового світогляду. Але ще ближче вона стоїть до праці мистецької»* [1, с. 87]. Натомість І. Франко акцентував на удосконаленні соціального становища вчителів, наголошуючи: *«Учителем школа стоїть; коли учитель непотрібний, неприготований, несумлінний, то й школа ні до чого»* [12, с. 268]. Для нього освіта була ключовим засобом створення нового життя та виведення народних мас із темряви невігластва, що було вкрай важливим у контексті умов у рідному краї його часу [12].

Продовжуючи аналіз поглядів Івана Франка та Григорія Ващенка щодо ролі української родини й школи у формуванні громадянина, варто зазначити, що перший, у своїй праці *«Женицина-мати»* надає особливого значення постаті матері, де розглядає її не лише як біологічну виховательку, але й як першого морального наставника дитини. На його переконання, процес виховання починається не зі шкільного навчання, а з сімейного середовища. Мати виступає як перший *«учитель»*, а сімейний дім – як перший *«клас»*. Саме через емоційну близькість, колискові пісні, казки та власний приклад, мати закладає у душу дитини основи любові, доброти, правдивості та людської гідності. Вона формує етичні принципи та навчає відрізняти добро від зла, впливаючи на формування світогляду дитини. Згідно з Франковим баченням, виховання окремої дитини є внеском у майбутнє всього народу: моральність дітей сприяє поліпшенню суспільства загалом. І. Франко підкреслював, що держава чи школа не

зможуть замінити ту унікальну роль, яку мати відіграє в ранньому дитинстві, і тому виховання власної дитини він називав найважливішою місією жінки [10].

Із свого боку, Григорій Ващенко у працях *«Виховання волі і характеру»* [1] та *«Загальні методи навчання»* [3] приділяє значну увагу сім'ї та її взаємодії зі школою. Він розглядає сім'ю як основу нації та базовий осередок виховання. Педагог застерігає, що руйнування сімейних традицій, втрата батьківського авторитету та відмова від християнської моралі можуть призвести до деградації особистості дитини. Він наголошує на тісному зв'язку школи та сім'ї як союзників у процесі виховання – якщо вимоги школи суперечать тим нормам, які дитина бачить вдома, це може стати причиною психологічної нестабільності й конфлікту в її свідомості. За Г. Ващенко, лише гармонійне поєднання виховної роботи в сім'ї зі шкільним навчанням дозволяє сформувати цілісну особистість із сильним характером. Крім того, він виступав проти денаціоналізації та забуття народних традицій, вбачаючи в них важливу складову процесу виховання [1; 3].

Сучасна концепція педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці школи, сім'ї та громади, має тісний зв'язок із ідеями Івана Франка та Григорія Ващенка щодо необхідності взаємодії родини та школи як базису для гармонійного розвитку дитини. Вимоги до гуманізації й демократизації освітнього процесу, характерні для нашого часу, знаходять відображення в поглядах цих мислителів, які в процесі виховання ставили у центр уваги особистість дитини.

У сучасних умовах соціальної нестабільності праці Григорія Ващенка про моральне та релігійне виховання сприяють відновленню традиційних цінностей, таких як любов до ближнього, чесність і працьовитість [2]. Зі свого боку, переосмислення ідей Івана Франка щодо виховання засобами казок та фольклору є надзвичайно важливим для емоційного і морального формування дітей молодшого шкільного віку, адже вчений бажав *«...щоб наші діти в інтересі здорового і морального розвою якнайдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин, у світі, де все видно ясно і симпатії не потребують ділитися. Відси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесноти, правдомовності і справедливості, а надто любов до природи і охоту придивлятися близько її творам,*

прислухатися її таємній мові, чути себе близькими до неї, підглядати, а далі й просліджувати її великі загадки» [11, с. 459].

Погляди Івана Франка й Григорія Ващенка щодо ролі родини та школи у площині виховання громадянина України, формують гармонійну концепцію українського національного виховання. У цій концепції сім'я постає фундаментом морального розвитку особистості, тоді як школа слугує важливим механізмом перетворення етнічної спільноти на свідому націю. Обидва мислителі вважають родину базовою основою виховання, однак акцентують увагу на різних аспектах цього процесу.

Зокрема, Іван Франко розглядав традиційну родину ключовою ланкою у формуванні патріотичних почуттів, звертаючи особливу увагу на материнську роль у вихованні моральних норм, вольових якостей і любові до знань. Григорій Ващенко, зі свого боку, бачив у родині джерело християнських цінностей, які, на його думку, є основою здорового і збалансованого суспільства. Він підкреслював, що родинне виховання повинно ґрунтуватися на ідеалістичному світогляді та народній педагогічній традиції.

Водночас обидва мислителі наділяли школу важливим державотворчим значенням, вважаючи її не лише освітнім закладом, але й осередком формування національної свідомості. У цьому контексті Григорій Ващенко розробив концепцію українського виховного ідеалу, яка протиставлялася тоталітарним моделям виховання і базувалася на засадах служіння Богові та Україні. Іван Франко, зі свого боку, покладав на школу завдання створення загальнонаціонального культурного організму, здатного до самостійного політичного та суспільного буття.

Спільним у поглядах Григорія Ващенка та Івана Франка є наголошення на необхідності тісної співпраці між родиною, школою та громадськими організаціями для забезпечення цілісного й ефективного виховного процесу. На їхню думку, виховання має ґрунтуватися на народних традиціях і культурній спадщині, адже без цього воно стає безрезультатним. Кінцевою метою виховання обидва мислителі вважали формування свідомого громадянина, здатного зробити внесок у розбудову й захист власної держави.

Отже, більш ґрунтовне вивчення педагогічної спадщини Івана Франка та Григорія Ващенка дає змогу нині гармонійно поєднати

історичний досвід української народної педагогіки з актуальними потребами сучасної школи. Це сприяє створенню цілісної виховної моделі, яка формує національно свідомих і гармонійно розвинених громадян України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Мюнхен, 1957. Ч. 1. 256 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. 191 с.
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педвузів. Харків : Державне Видавництво України, 1929. 232 с.
4. Вишневський О. Педагогічні погляди Івана Франка у світлі актуальних завдань сучасної української освіти. *Франко про освіту та виховання / упорядкування та коментарі Галини Сабат*. Дрогобич : Коло, 2020. С. 5–39.
5. Гук О. Розвиток ідей освіти молоді в педагогічній спадщині Григорія Ващенка : монографія. Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. 232 с.
6. Гук О. Розвиток ідей освіти молоді в педагогічній спадщині Григорія Ващенка : монографія. Вид. 2-ге, випр. та допов. Київ : «Видавництво Людмила», 2025. 234 с.
7. Франко І. [Допис про Дрогобицьку гімназію]. *Галик В. «Там город преславний Дрогобич лежить...»* (Вибрані праці Івана Франка про Дрогобич). Дрогобич : Коло, 2008. С. 36–40.
8. Франко І. Schön schreiben. *Франко І. В поті чола. Образки з життя робучого люду*. Львів : Накладом Ольги Франкової, 1890. XVI. С. 56–61.
9. Франко І. Грицева шкільна наука. *Франко І. В поті чола. Образки з життя робучого люду*. Львів : Накладом Ольги Франкової, 1890. XVI. С. 35–41.
10. Франко І. Жінщина-мати. *Франко про освіту та виховання / упорядкування та коментарі Галини Сабат*. Дрогобич : Коло, 2020. С. 41–52.
11. Франко І. Коли ще звірі говорили. Казки для дітей. Передмова. *Франко І. Казки. Повне зібрання / упорядник, автор передмови і коментарів Галина Сабат*. 2-вид., зі змінами. Дрогобич : Коло, 2013. С. 459–461.

12.Франко І. Наші народні школи і їх потреби (Реферат на вічі Снятинським). *Франко про освіту та виховання / упорядкування та коментарі Галини Сабат*. Дрогобич : Коло, 2020. С. 263–271.

13.Франко І. Оловець. *Франко І. В поті чола. Образи з життя робучого люду*. Львів: Накладом Ольги Франкової, 1890. XVI. С. 42–55.

14.Франко І. Отець-гуморист. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка. 1979. Т. 21. С. 288–315.

**Оксана ГЕВКО,
Олеся ВОЗНЯК,
Назар ХОМ'ЯК**
(Дрогобич)

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ: ЦИФРОВИЙ ТА ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ВЕКТОРИ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПАРТНЕРСТВА

Сучасний освітній простір дедалі більше опирається на цифровізацію, що є підґрунтям технологізації середовища усіх ланок освіти для формування гнучкого мислення всебічно розвиненої особистості. Логіко-математичний розвиток виступає фундаментом для опанування алгоритмічної грамотності та програмування. Інноваційність освітнього процесу базується на використанні адаптивних навчальних платформ, які підлаштовують рівень складності логічних задач під індивідуальний темп дитини. Важливим компонентом компетентнісного розвитку особистості є розвиток логіко-математичних компетенцій, які мають розвиватися безперервно.

Інноваційні засади впровадження технологій в освітній процес України розглядали В. Биков, О. Співаковська, Л. Петриченко; необхідність та шляхи логіко-математичного розвитку особистості розглянуто в дослідженнях Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Гавриш, О. Гевко, О. Кононко; теоретичне підґрунтя педагогіки партнерства та взаємодії суб'єктів освітнього процесу становлять праці І. Бежа, О. Савченко, С. Мартиненко та інших.